

A hetvenes évekig a magyar társadalom többségének fogalma se volt arról, hogy mi számít magyar népzene. Az emberek többsége ezt azonosította a vendéglőkben hallható cigányzenével. Pedig nagy zeneszerzőink és egyben népzene gyűjtőink (Bartók, Kodály, Lajtha) már a XX. század elején tisztázták ezt: a magyar falvak paraszti zenéje, ahol a szerző ismeretlen, nincs rögzítve kottán egyetlen elfogadott változata, ezért térben és időben számtalan variáció van egy-egy dallamnak, s az improvizálás jelentős szerepet játszik.

Halmos Béla, Sebestyén Márta, Sebő Ferenc

A Míg a vokális népzene gyűjtése technikailag is egyszerűbb volt, s ezért kutatása is jóval előbbre járt, a hangszeres népzene gyűjtésének kevesebb figyelmet szenteltek Bartókék is, ezért néhány kutatót leszámítva a magyarok többsége előtt nem volt világos – és sokak számára a mai napig se az -, hogy mi számít autentikus hangszeres magyar népzene.

Bár jelentős táncegyüttesek működtek a háború után Magyarországon, ezek a Szovjetunióban (és más szocialista országokban) megszokott Mojszejev-stílust követték, amelynek lényege az volt, hogy sok táncos egyszerre ugyanazt a látványos, sokszor akrobatikus mozgást végezze, ami teljesen ellentétes volt a magyar néptánc improvizatív természetével. Az előadások kötött koreográfiára készültek, melyekhez a zenét – népi dallamok felhasználásával – zeneszerzők rögzítették kottán, a próbákon pedig egy zongorista játszotta ezt vagy magnóról szól, az előadásokon viszont 'népi zenekar' (általában városi cigány zenészek) kísérte a táncosokat. A valódi paraszti népzene (akár magyar, akár cigány) viszont nem ismerték a kottát a falvakban, kétszer nem játszották ugyanúgy ugyanazt a dalt.

A hatvanas évek végére már Magyarországon kezdett kihalni az autentikus paraszti népzene, de

Halmos Béla · 1946-2013

Elment az első tánc házi prímás

Erdélyben még élt. Ezt először a táncos-koreográfusok fedezték fel, majd a zenészek közül elsőként Halmos Béla és Sebő Ferenc. Ők csoporttársak voltak a Budapesti Műszaki Egyetemen. Mindketten építész mérnöknek tanultak, de gyerekkoruk óta tanultak hangszerre klasszikus zenét, majd egyetemistaként a kor népszerű beat

erdélyi Szék falun található mulatságok mintájára szerveződött, a **tánc ház** elnevezést is onnan vették. Egyre több városi fiatal szeretette volna megtanulni nem csak a táncokat, de a zenélést is. Mivel mindenki csak a kottából játszáshoz volt szokva, Halmos Béla írt le nekik ilyeneket. A kezdeti években indult zenészek (Muzsikás,

legendássá vált Molnár utcai tánc házukban játszottak minden hétfőn. Ennek emlékét őrzi a **Széki pár** című lemezük, ami jól visszaadja a tánc ház hangulatát. (A 'pár' a táncoknak azt a sorozatát jelenti, amit egy táncos pár együtt táncol végig, s ami általában lassúbb táncokkal kezdődik, amit aztán egyre gyorsabbak követnek.)

In Szék

zenéjét játszották gitáron. Mikor a rádióban először meghallottak egy széki dalt, ami autentikus paraszti zene volt, az annyira nagy hatással volt rájuk, hogy attól kezdve a magyar népi hangszeres tánczenének szentelték életüket. Leírva ilyet persze nem lehetett találni, csak néhány gyűjtőnek volt ilyen hangfelvétele.

A mikor Martin György, a legkiemelkedőbb táncfolklorista elvitte őket a Bartók Együttesbe, annak koreográfusa, a mára táncpedagógijáról világhírűvé lett Timár Sándor megörült, hogy a két zenész vállalta, hogy élő zenét szolgáltasson a táncosoknak nem csak az előadásokon, hanem a próbákon is. 1972-ben beindult a tánc házmozgalmak, ami az

Téka stb.) szinte mind az ő segítségével sajtóztották el a népzene, de a későbbi generációk zenei nevelésében is nagy szerepe volt.

A hetvenes évek vezető zeneikarának a Sebő együttes számított, amelynek primása Halmos Béla volt. 1979-ben aztán egy időre leállt a rendszeres tánc házi zenéléssel, mert ideje javát inkább tudományos kutatásoknak akarta szentelni. Ő egy teljes széki zenekar muzsikálását, párhuzamosan minden hangszert rögzített kottán. Az első népzene-szerző volt, aki tudományos fokozatot szerzett. Egy évtized kihagyás után aztán újra visszatért a hetenkénti tánc házi zenéléshez. A Kalamajka együttes hívta meg primásának, akik a mára

A tánc házi muzsikálás mellett Halmos Béla rendkívül sokoldalú tevékenységet folytatott. A televízió számára készített tánc házas magazin műsorok zenei anyagát szerkesztette, hasonlóképpen népzenei lemezek, videó anyagát. Szinte egyedül vagy minimális segítséggel végezte az általa kitalált Tánc ház Archivum munkáját, ahol a tánc házmozgalmakkal kapcsolatban keletkezett írásos és hanganyagok gyűjtése és digitalizálása folyt. Közben tanított, eleinte csak tanfolyamokon, amikor pedig – többek között az ő szorgalmazására – megalakult a népzene tanszak a Zeneakadémián egyetemi szinten, akkor ott. Nehéz lenne egy ilyen rövid megemlékezésben felsorolni, hogy mi mindezzel foglalkozott. Elévülhetetlen érdemeket szerzett abban, hogy az UNESCO a tánc házmozgalmat mint a szellemi kulturális örökség megőrzésének példamutató módszerét ismerje el 2011-ben. Halála a magyar kulturális élet nagy vesztesége. ■

Abkarovits Endre

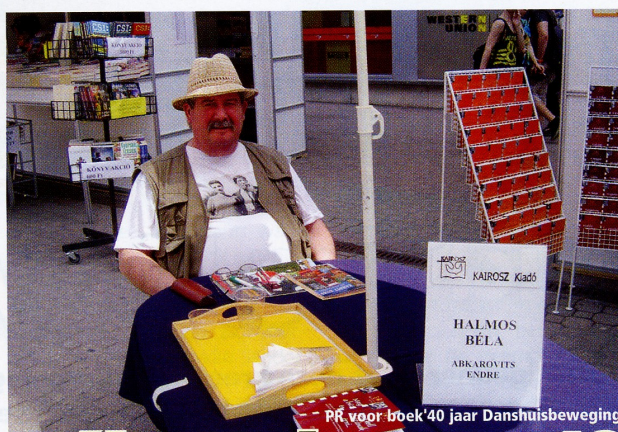

Tot aan de jaren zeventig had het grootste deel van de Hongaarse bevolking er geen flauw idee van wat eigenlijk als Hongaarse volksmuziek moest worden beschouwd. De meeste mensen dachten dat het de zigeunermuziek was die in de restaurants werd gespeeld. Niettemin was het al in het begin van de twintigste eeuw door de grote Hongaarse componisten en volksmuziekverzamelaars Bartók, Kodály en Lajtha duidelijk afgebakend: Hongaarse volksmuziek is de muziek van de boeren in de dorpen. Van deze muziek is geen componist bekend en er is geen partituur of iets wat als een 'officiële' versie zou moeten worden beschouwd. Dientengevolge zijn er van een melodie door de tijd heen en op de verschillende plaatsen talloze varianten ontstaan en improvisatie speelt een belangrijke rol.

Aangezien het technisch eenvoudiger was om vocale muziek te verzamelen en er door Bartók en collega's daarom aanvankelijk vooral gezongen liederen werden verzameld, was het voor het merendeel van de Hongaren (en voor velen nog steeds) niet duidelijk wat eigenlijk moet worden verstaan onder authentieke instrumentale Hongaarse volksmuziek.

Er waren na de tweede Wereldoorlog weliswaar belangrijke volksdansensembles actief in Hongarije, maar deze brachten de dans in de stijl van de Russische volksdanschoreograaf Moisejev, waarbij er op de bühne veel dansers tegelijk dezelfde spectaculaire en vaak acrobatische passen uitvoerden. Dit stond in schril contrast met de Hongaarse volksdans waarin improvisatie een belangrijke factor was. Die dansvoorstellingen van de grote ensembles kenden een vaste choreografie, waarbij de muziek, weliswaar ook met gebruikmaking van Hongaarse volksliedjes, door componisten in partituren werd vastgelegd. De repetities konden dan worden begeleid door een pianist of door een bandopname en tijdens de voorstellingen speelde een 'volksmuziekgroep', veelal bestaande uit zigeunermusici uit de stad. De echte volksmuzikanten in de dorpen kenden geen bladmuziek en speelden een melodie nooit twee keer op dezelfde manier.

Tegen het eind van de jaren zestig was de echte Hongaarse boerenvolksmuziek in Hongarije al aan het uitsterven, maar in Transsylvanië bloeide deze nog volop. Dit werd eerst door danser-choreografen ontdekt, en vervolgens ook door

Béla Halmos • 1946-2013

De eerste danshuisprímás is niet meer

musici als Béla Halmos en Ferenc Sebó. Zij waren studiegenoten bij de vakgroep bouwkunde aan de Technische Universiteit van Budapest. Beide hadden van kinds af aan een instrument bespeeld en zich bekwamd in klassieke muziek. Als studenten gingen ze over op gitaar en speelden de popmuziek van de hippietijd. Toen ze op de radio voor het eerst een liedje uit Szék hoorden, begeleid met de traditionele boerenmuziek, werden ze zo gegrepen door deze muziek dat ze de rest van hun leven wijden aan Hongaarse instrumentale volksmuziek. Er bestond van deze muziek geen bladmuziek, alleen een paar verzamelaars beschikten over geluidsopnamen.

György Martin, een van de meest vooraanstaande dansetnografen, nam hen op in het Bartók Ensemble. De choreograaf van dit gezelschap, de later wereldberoemd

geworden Sándor Timár, was heel blij met hun komst en met hun aanbod live te komen spelen bij de voorstellingen en de repetities. In die tijd begon ook de danshuisbeweging. Het eerst danshuis werd in 1972 georganiseerd naar het voorbeeld van de dansfeesten in het Transsylvanische dorp Szék, die daar táncház werden genoemd, ofwel danshuis. Het aantal jongeren in de stad dat werd gegrepen door de dans en ook door de muziek en deze ook zelf wilde gaan spelen, nam snel toe. Omdat men tot dan toe gewend was alleen van bladmuziek te spelen, ging Béla Halmos de muziek voor hen opschrijven.

Alle volksmuziekgroepen uit die begintijd, waaronder Muzsikás en Téka, hebben van hem de Hongaarse volksmuziek leren spelen en ook voor latere generaties musici speelde hij een grote rol bij het onderwijs in de Hongaarse volksmuziek.

In de jaren zeventig gold de groep Sebó als het belangrijkste volksmuziekensemble. Halmos was de primás, de eerste violist, van dit gezelschap. In 1979 stopte hij een tijdje met het spelen in de danshuizen, want hij wilde zich meer gaan toeleggen op muziekwetenschappelijk onderzoek. Hij schreef ondermeer de muziek uit van een volledig danshuis van Szék inclusief de partituren van alle instrumenten en hij was de eerste volksmusicus die een wetenschappelijke graad behaalde

met zijn musicologisch onderzoek. Na een periode van tien jaar ging hij weer deelnemen als muzikant aan de wekelijkse danshuizen. Het Kalamajka Ensemble vroeg hem als primás en speelde elk weekend in het legendarische danshuis in de Molnárstraat. De plaat Széki pár (Danspaar uit Szék) herinnert aan deze periode. De plaat geeft de sfeer van zo'n danshuis goed weer. Het woord 'pár' in de Hongaarse titel verwijst naar de serie paardansens tijdens een danshuis, waarin een danspaar samen een hele serie danspassen achter elkaar danst, meestal langzaam beginnend, maar met gaandeweg steeds sneller wordende passen.

Naast het spelen in de danshuizen hield Béla Halmos zich met allerlei andere activiteiten bezig. Voor tal van televisieprogramma's over danshuizen en danshuismuziek alsmede voor diverse volksmuziekplaten en -films deed hij de muziekredactie. Vrijwel in